

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

О П Р Е Д Е Л Е Н И Е №10

София, 1 октомври 2024 г.

Конституционният съд в състав:

Председател: Павлина Панова

Членове: Мариана Карагьозова-Финкова

Константин Пенчев

Филип Димитров

Надежда Джелепова

Атанас Семов

Красимир Влахов

Янаки Стоилов

Соня Янкулова

Борислав Белазелков

Десислава Атанасова

при участието на секретар-протоколита Даниела Иванова разгледа в закрито заседание на 01.10.2024 г. конституционно дело №22/2024 г., докладвано от съдия Надежда Джелепова.

Производството е по чл. 149, ал. 1, т. 2 от Конституцията на Република България във фазата на произнасяне по допустимост на искането по реда на чл. 19, ал. 1 от Закона за Конституционен съд (ЗКС).

Делото е образувано на 28.05.2024 г. по искане на 16-и състав на Софийския градски съд за установяване на противоконституционност на чл. 29, ал. 2 от Наказателно-процесуалния кодекс (обн. ДВ, бр. 86 от 28.10.2005 г., посл. изм. и доп. бр. 39 от 01.05.2024 г.; НПК) поради противоречие с чл. 31, ал. 3, чл. 121, ал. 1 и чл. 127, т. 3 от Конституцията.

Вносителят твърди и привежда доводи за противоконституционност на разпоредбата при „нейното тълкуване в съответствие с правото на Европейския съюз“.

Съдебният състав сочи, че в отправеното от него преюдициално запитване до Съда на Европейския съюз (СЕС) във връзка с разглеждането на наказателно общ характер дело №369/2021 г. е предложил възможно приложими правни квалификации на деянието, различни от възприетата в обвинителния акт квалификация, поради което на основание чл. 29, ал. 2 НПК защитниците на подсъдимите са поискали отвод на съда с аргумента, че изразеното предварително становище относно правната квалификация на деянието нарушава изискването за непредубеденост на съдебния състав.

Като посочва примери от практиката на Върховния касационен съд по приложението на чл. 29, ал. 2 НПК относно наличието на „други обстоятелства“, при които се приема, че съдия е предубеден или заинтересуван от изхода на конкретното дело, вносителят обосновава извод, че съгласно възприетото тълкуване на разпоредбата изразяването на становище от съда извън акта му по същество с посочване на приложима правна квалификация се счита за предубеденост.

Според вносителя принципната невъзможност за изразяване на становище относно правната квалификация извън акта по същество, съгласно установения от НПК режим, е резултат от направеното в действащата Конституция разграничение между субектите, осъществяващи обвинителната и решаващата функция в наказателното производство, предоставянето на обвинителни правомощия единствено на прокурора, засилването на принципа на състезателност, утвърждаването на презумпцията за невиновност и правото на защита. Израз на въплъщаването на тези конституционни принципи в НПК според съдебния състав е невъзможността съдът сам да изменя обвинението или да дава указания на прокурора по отношение на правната квалификация на деянието, тъй като се приема, че с подобно изявление подпомага поддържането на обвинението и разкрива становището си относно евентуално приложимата правна квалификация. Същевременно обаче вносителят подчертава, че законодателят и съдебната практика възприемат като

конституционносъобразна възможността съдът да осъди подсъдимия по непредявено обвинение – като преквалифицира деянието с присъдата си чрез „прилагане на закон за не по-тежко наказуемо престъпление“, без съществено изменение на обстоятелствената част на обвинението. Сезирацията съд изтъква, че поради акцентирането в закона и в съдебната практика върху забраната за словесно изразяване на становище по предмета на делото, всяко изявление, относимо към установяване на приложимата правна квалификация, се приема за нарушаване на безпристрастността на съда и попада в обхвата на чл. 29, ал. 2 НПК.

В искането са изложени аргументи, че макар и конституционно обусловено, такова тълкуване на разпоредбата не съответства на възприетото в практиката на СЕС разбиране, според което изразяването на становище от съда с посочването на правната квалификация на деянието извън акта по същество (направено в преюдициално запитване) не нарушава изискването за безпристрастност и не е основание за отвеждане на съда, доколкото с това изявление съдът не взема отношение по въпроса за вината на подсъдимия. Вносителят посочва, че съгласно решението на СЕС от 09.11.2023 г. по дело C-175/22, ECLI:EU:C:2023:844, постановено по отправеното преюдициално запитване при разглеждането на наказателно общ характер дело №369/2021 г. по описа на Софийския градски съд, информирането на подсъдимия от съда за евентуално приложима правна квалификация, различна от посочената в обвинителния акт, не нарушава презумпцията за невиновност и не подпомага прокурора. Излага, че според СЕС уведомяването не представлява форма на повдигане или поддържане на обвинение, а е необходима предпоставка за прилагане на тази правна квалификация в присъдата от гледна точка на осигуряване на правото на защита срещу нея. Изискването за безпристрастност не се нарушава, доколкото информирането от страна на съда, дори по негова собствена инициатива, е относно възможната правна квалификация и не разкрива вече формирано становище по отношение на вината. Съдебният състав изтъква,

че СЕС обвързва информирането за правната квалификация на деянието с осъждането по нея, като приема, че не е възможно да се пристъпи към осъждане без предварително уведомяване, с което „отрича националния модел“ за служебна преквалификация на деянието от съда в акта по същество.

Вносителят посочва, че тълкуването и прилагането на чл. 29, ал. 2 НПК в съответствие с правото на Европейския съюз (ЕС) и направените от СЕС изводи изискват при разглеждането на наказателно общ характер дело №369/2021 г. съдът да приеме, че изразеното от него становище за възможно приложима правна квалификация в преюдициалното запитване не е обстоятелство, водещо до извод за загуба на съдийска непредубеденост или безпристрастност, поради което следва да остави без уважение искането за отвод.

В искането е направен извод, че новото „европейско-правно съдържание“ на разпоредбата, допускащо съдът да изрази словесно становище по предмета на делото, с което да „формулира обвинението, включително и в аспекта на правната му квалификация“, е противоконституционно, тъй като противоречи на презумпцията за невинност (чл. 31, ал. 3 от Конституцията), принципа на осигуряване на равенство и състезателност (чл. 121, ал. 1 от Конституцията) и правомощието на прокурора да привлича към наказателна отговорност (чл. 127, т. 3 от Конституцията).

Конституционният съд, за да се произнесе по допустимостта на искането, съобрази следното:

Искането е направено от субект на инициатива по чл. 150, ал. 2 от Конституцията – съд (съдебен състав по конкретно дело), и е съобразено с изискуемите от чл. 17, ал. 1 и 2 ЗКС и чл. 18, ал. 1 и 2 от Правилника за организацията на дейността на Конституционния съд (ПОДКС) форма и реквизити.

Предмет на искането е установяване на противоконституционност на разпоредба от действащ закон, което е правомощие на Конституционния съд по чл. 149, ал. 1, т. 2 от Конституцията. По същия предмет Конституционният съд не се е произнасял с решение или с определение за недопустимост, поради което не е налице отрицателната процесуална предпоставка по чл. 21, ал. 6 ЗКС.

Разпоредбата на чл. 150, ал. 2 от Конституцията обвързва възможността за сезиране на Конституционния съд със съществуването на противоречие между закон и Конституцията, което е констатирано в рамките на конкретно съдебно производство и тъкмо неговото разрешаване е причината съдебният състав да се обърне към Конституционния съд. Според възприетото в практиката на Съда разбиране съдебен състав би могъл да поиска установяване на противоконституционност единствено на разпоредби от закон, които имат пряко отношение към предмета на разглеждания от него спор (Определение от 29.04.2014 г. по к.д. №4/2014 г.; Определение от 17.09.2019 г. по к.д. №9/2012 г.). Обосноваването, че поставеният въпрос е от значение за решаване на конкретното дело, е определящо условие за установяване на компетентността на съдебния състав да сезира Конституционния съд. Както е посочил Съдът в Тълкувателно решение №3/2020 г. по к.д. №5/2019 г., „[в]ъпросът за конституционносъобразността на приложимия по висящото дело закон, независимо от модела на конституционно правосъдие, винаги има преюдициален характер – такъв въпрос не би имало мотив да се поставя и решава, ако отговорът на същия няма да има ефект за разрешаването на правния спор, по повод на който е сезиран Конституционният съд“. Съдебният състав би могъл да осъществи конституционносъобразно правосъдната си функция само ако отговорът на поставения въпрос пряко произтича от конкретното дело, поради което сезирането следва да е необходимост, а не само възможност за решаване на конкретния правен спор (Определение №2/2024 г. по к.д. №8/2024 г.).

Становището на сезирация съд за приложимото право не е обвързващо за Конституционния съд, който има правомощие да извърши самостоятелна преценка дали е компетентен да се произнесе по искането, с което е сезиран. Решаващо условие за допускане на конституционното дело във фазата на разглеждането му по същество е дали отговорът на поставения въпрос е в кръга на неговата компетентност. Съдебният състав излага доводите си относно приложимото право, като привежда аргументи във връзка с въздействието на правото на ЕС върху тълкуването на оспорената разпоредба. Посочва, че съответстващото на съюзното право тълкуване на чл. 29, ал. 2 НПК поставя под съмнение неговата конституционносъобразност.

Оспорената разпоредба от Наказателно-процесуалния кодекс, намираща се в част първа „Общи правила“, глава четвърта „Съд“, гласи: „Не може да участва в състава на съда съдия или съдебен заседател, който поради други обстоятелства може да се счита предубеден или заинтересован пряко или косвено от изхода на делото“. Разпоредбата е израз на един от основните принципи в наказателното производство – правото на всеки гражданин на справедливо разглеждане на делото от безпристрастен съд при наличие на наказателно обвинение. Съдът като решаващ орган в наказателното производство следва да осигурява законосъобразното развитие на процеса. Като процесуално действие отводът на съдията не е самоцел, а гаранция за подсъдимия за безпристрастно разглеждане на делото за негово противоправно или не поведение.

Вносителят е изложил съображения, че съдебната практика, изпълнила съдържанието на общо формулираното законово правило на чл. 29, ал. 2 НПК, налага направеното от защитниците по конкретното дело искане за отвод поради изразено в преюдициалното запитване становище относно правната квалификация на деянието, която би могъл да възприеме с присъдата си, да бъде уважено. Съдебният състав привежда аргументи за противоконституционност на разпоредбата, като се позовава на

необходимостта от нейното тълкуване съобразно правото на ЕС, което го задължава да отхвърли искането за отвод.

Всяко искане, отправено до Конституционния съд, следва да бъде обосновано с доводи, изведени от Конституцията. Изложените от вносителя аргументи са свързани единствено с необходимостта/възможността съдът да извърши преценка за липсата или наличието на предубеденост като основание за отвод по смисъла на чл. 29, ал. 2 НПК, като упражни предоставените му в съответствие с Конституцията правораздавателни правомощия. С искането, направено на основание чл. 150, ал. 2 от Конституцията, сезирацията съд не може да очаква от Конституционния съд да се произнесе по въпроси от компетентността на самия сезиращ съд.

С чл. 29, ал. 2 НПК е въведено задължение за членовете на състава на съда (или за някой от тях) да се отведат от разглеждане на делото, ако поради „други обстоятелства“, извън посочените в ал. 1, може да се считат за предубедени или заинтересувани пряко или косвено от изхода на делото. С тази разпоредба е въведена законова гаранция за безпристрастност на съдебния състав. Нарушаването на изискването за безпристрастност води до съществено процесуално нарушение по смисъла на чл. 348, ал. 3, т. 3 НПК – постановяване на присъдата или решението от незаконен състав. Наличието на основание за отвод е въпрос за конкретна преценка, извършена от решаващия съд. Задължението на съда за отвод и правото на страните да го поискат възниква като резултат от конкретните процесуални действия на съда, повдигащи въпроса за предварително формирано убеждение относно вината на подсъдимия. Изложените подробни разсъждения от вносителя за липсата на предубеденост в конкретния случай се основават на разбирането на съдебния състав във връзка с „последниците от въздействието на правото на ЕС“ по разглежданото от него дело. Позицията на сезирацията съд за необходимост от тълкуване на разпоредбата на чл. 29, ал. 2 НПК „в светлината на правото на ЕС“, различно от възприетото от досегашната съдебна практика, не обосновава допустимост на настоящото искане. Искането

се не установяване на противоконституционност на законова норма, а на твърдяна противоконституционност на определено нейно тълкуване в процеса на правоприлагането.

От изложеното следва, че като предмет на оспорване по настоящото конституционно дело сезирацият съд въвежда въпрос от изключителната правораздавателна компетентност на решаващия съдебен състав, свързан с преценка за наличието или липсата на основанията за отвод поради предубеденост, както и за точното и еднакво прилагане на чл. 29, ал. 2 НПК в една конкретна хипотеза, което е въпрос от компетентността на Върховния касационен съд.

Съгласно практиката на Конституционния съд, за да е допустимо искане за упражняване на възприетата в Конституцията специфична форма на инцидентен контрол за конституционносъобразност, то следва да бъде обосновано чрез доводи, изложени от съда, че „без отговор на поставения въпрос сезирацият съд не е в състояние да осъществи конституционносъобразно правосъдната си функция“ (Определение №2/2024 г. по к.д. №8/2024 г.). Съдът не дължи произнасяне по искане, съдържащо въпроси, свързани с присъща правораздавателна компетентност относно необходимите процесуални изисквания за постановяване на законосъобразен съдебен акт (Определение №3/2024 г. по к.д. №6/2024 г.). Доколкото в искането се поставят въпроси от компетентността на общите съдилища по конкретното правоприлагане по наказателни дела, Конституционният съд не дължи произнасяне по него.

По повод на конкретното сезиране Съдът намира, че то не може да постигне заложеното в чл. 150, ал. 2 от Конституцията, а именно – осъществяване на ефективно сътрудничество между сезирация съд и Конституционния съд с оглед решаването на висящото пред първоинстанционния съд дело в съответствие с постановено от конституционната юрисдикция решение.

Изложените съображения налагат извод, че производството по настоящото дело не следва да премине към преценка по същество, а искането следва да бъде отклонено като недопустимо.

По изложените съображения и на основание чл. 13 ЗКС и чл. 25, ал. 1 и чл. 26, ал. 1 ПОДКС, Конституционният съд

О П Р Е Д Е Л И:

ОТКЛОНЯВА искането на Софийския градски съд, 16-и състав, за установяване на противоконституционност на чл. 29, ал. 2 от Наказателно-процесуалния кодекс (обн. ДВ, бр. 86 от 28.10.2005 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр. 39 от 01.05.2024 г.).

ПРЕКРАТЯВА производството по конституционно дело №22/2024 г.

ВРЪЩА искането на вносителя заедно с препис от определението.

Председател:

Павлина Панова